Βασίλης Τακτικός *inmeko@ otenet. gr*

Το αυθόρμητο και το συνειδητό υποκείμενο της κοινωνικής επιχειρηματικότητας
ο ρόλος των ενώσεων και συλλογικοτήτων στη κοινωνική επιχειρηματικότητα
οι θεσμοί αλληλεγγύης και τοπικά και περιφερειακά δίκτυα
Ο εθελοντισμός ως συντελεστής συγκρότησης του κοινωνικού κεφαλαίου
Εθελοντικές Καταναλωτικές, περιβαλλοντικές , και πολιτιστικές οργανώσεις παντός τύπου
Κινητοποίηση των υλικών και ανθρώπινων πόρων

Η κοινωνική επιχειρηματικότητα αναπτύχθηκε σε ένα σημαντικό βαθμό στην Ευρώπη , χωρίς κάποιον γενικό πολιτικό οικονομικό σχεδιασμό, αλλά με πρωτοβουλίες κοινωνικής βάσης φτάνοντας περίπου στο 10% του συνόλου της οικονομικής δραστηριότητας. Αναπτύχθηκε χωρίς να είναι στις προγραμματικές θέσεις κάποιου κόμματος, χωρίς συστηματική οργάνωση για την ενότητα ενός κινήματος. Αλλά από μεμονωμένες και διάσπαρτες πρωτοβουλίες συλλογικοτήτων της και των συνδικάτων.

Γεννήθηκε δηλαδή αυθόρμητα ως επιχειρηματικό υποκείμενο, μέσα από δύο βασικά ρεύματα¨: τους θεσμούς αλληλεγγύης- και οργανώσεις της κοινωνίας πολιτών, καθώς και ιδρύματα. Δεν προέκυψε ως συνειδητή επιλογή κάποιου πολιτικού κινήματος ή προγράμματος.

Το γεγονός αυτό που δεν έχει προκαλέσει κάποια ταξική πολιτική αντιπαλότητα, θα μπορούσε να κάνει αποδεκτή την κοινωνική επιχειρηματικότητα ώστε να προωθείται παράλληλα, από όλο το φάσμα του δημοκρατικού τόξου των κομμάτων.

Στην πραγματικότητα όμως ο πολιτικός κόσμος κυριαρχείται από την αντίληψη είτε του κρατισμού, είτε του ιδιωτικού τομέα της επιχειρηματικότητας και βλέπει την κοινωνική επιχειρηματικότητα μάλλον ως πάρεργο της φιλανθρωπίας.

Ωστόσο, η συνειδητοποίηση της ανάγκης της κοινωνικοποίησης της επιχειρηματικότητας, από ένα βαθμό και μετά, άπτεται του βιοπορισμού και της καταπολέμησης της ανεργίας και της φτώχειας. Ως η μόνη ίσως διέξοδος από την ενεργειακή, επισιτιστική κρίση και την

κρίση στα συστήματα υγείας.

Για παράδειγμα το «αυθόρμητο» πράττειν στην προκειμένη περίπτωση εκφράζεται όταν μία μεμονωμένη ομάδα αποφασίζει να ιδρύσει μία συλλογική επιχείρηση. Το συνειδητό πράττειν εκφράζεται όταν οι μεμονωμένες κοινωνικές επιχειρήσεις έχουν συστήσει θεσμούς έχουν συστήσει ενώσεις, Επιμελητήρια, που υποστηρίζουν την κοινωνική επιχειρηματικότητα στην διακυβέρνηση.

Η συνειδητοποίηση σημαίνει ότι, η κοινωνική επιχειρηματικότητα δημιουργεί τον απαραίτητο θεσμικό χώρο αντιπροσώπευσης, συγκροτημένο θεσμικό λόγο και διαδικασίες και προγράμματα κοινωνικής επιμόρφωσης. Μια μελέτη όλων των υφιστάμενων ενώσεων σε Ευρωπαϊκή κλίμακα είναι απαραίτητη ώστε να υπάρχει και συντονισμός και πολιτική στον τρίτο τομέα της οικονομίας

Υπό αυτή την έννοια το παρόν εγχειρίδιο η “προσφορά και ζήτηση εργασίας στην κοινωνική οικονομία” εντάσσεται στο επιμορφωτικό υλικό Κοινωνικοποίησης της επιχειρηματικότητας.

Ο ρόλος των ενώσεων και συλλογικοτήτων στη κοινωνική επιχειρηματικότητα

- Το υποκείμενο της κοινωνικής επιχειρηματικότητας διαφέρει στη σύστασή του από τη συμβατική επιχειρηματικότητα ακριβώς επειδή έχει συλλογικό χαρακτήρα.
- Οι οργανώσεις της Κοινωνίας Πολιτών, οικολογικές, πολιτιστικές, καταναλωτικές και ανθρωπιστικές είναι η κυρίως βάση από την οποία ξεκινούν οι κοινωνικές επιχειρήσεις.

- Μέσα από αυτές γίνεται η κινητοποίηση των πολιτών και συγκροτούν το ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ εμπιστοσύνης, που είναι το βασικό συστατικό και προαπαιτούμενο ώστε να δημιουργηθούν αστικοί Συνεταιρισμοί και κοινωνικές επιχειρήσεις.
- Μ᾽ αυτό τον τρόπο η πρωτοβουλία για επενδύσεις δεν ανήκουν αποκλειστικά στους ιδιώτες ή το κράτος, αλλά και στους ίδιους τους συνασπισμένους καταναλωτές.
- Μπορεί ο «επιχειρηματίας να είναι ένας κοινωνικός Συνεταιρισμός, μια οικολογική Οργάνωση ή ένα φορέας διαχείρισης ενός οικοσυστήματος μικτής ιδιοκτησίας της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και ενός συνεταιρισμού.
- Η κοινωνική οργανωτική καινοτομία μπορεί να είναι δημιουργία επιχειρήσεων από κοινότητες και οργανωμένους καταναλωτές, από τις συλλογικότητες που χρειάζονται

κοινωνικές υπηρεσίες, όπως και υπηρεσίες υγείας, εκπαίδευσης, επικοινωνίας και προστασίας του περιβάλλοντος και άντλησης δωρεάν με πηγή ενέργειας τον Ήλιο και με την επιχειρηματικότητα των ενεργειακών κοινοτήτων.

- Η τοπική κοινότητα παρέχει ένα οικονομικό και πολιτικό πλαίσιο όπου οι άνθρωποι, οι κοινοτικές συλλογικότητες και οι επιχειρήσεις μπορούν να επαναπροσδιορίσουν και να ελέγξουν την τοπική τους οικονομία.

Τοπικά και περιφερειακά δίκτυα

Τα κοινωνικά δίκτυα και ο εθελοντισμός είναι βασικός συντελεστής συγκρότησης του κοινωνικού κεφαλαίου.

Ο εθελοντισμός είναι η κοινωνική ενεργοποίηση προς κοινωφελείς σκοπούς.

Το κοινωνικό κεφάλαιο είναι ο ορισμός που περιλαμβάνει όλες τις συλλογικές αξίες και δίκτυα που διευκολύνουν την οργάνωση και ομαδική δράση .

Ξεκινά από τον πατριωτικό φιλανθρωπικό, που εκφράζεται με το τοπικό εθελοντισμό, με τις μη χρηματικές ανταλλαγές που κυριαρχούσε στις παλαιότερες γενιές, περνώντας σε ένα πολυδιάστατο-οικουμενικό, ανθρωπιστικό και οικολογικό εθελοντισμό με αυτονομία συλλογικής δράσης.

Τα κοινωνικά Δίκτυα και η οριζόντια συνεργασία θεωρούνται ο τέταρτος συντελεστής κεφαλαίου παράλληλα με το ανθρώπινο-φυσικό και οικονομικό κεφάλαιο.

Σε αυτά τα δίκτυα στηρίζεται η συγκρότηση της συμμετοχικής κοινωνικής

επιχειρηματικότητας.

Τι προσφέρουν τα δίκτυα με κοινωνική αποστολή

- Λειτουργούν ως προπομπός της κοινωνικής και αλληλέγγυας επιχειρηματικότητας.
- Λειτουργούν ως ταμιευτήρες κοινωνικού κεφαλαίου .
- Λειτουργούν υπέρ της κοινωνικοποίησης της γνώσης και της τεχνογνωσίας αναδεικνύοντας τους ανενεργούς υλικούς και ανθρώπινους πόρους.
- Κατευθύνουν τις επενδύσεις προς της περιφέρειες και στους κοινωνικά αναγκαίους. Συγκροτούν Κοινωνικό Κεφάλαιο σε τοπικό και εθνικό επίπεδο.

- Μειώνουν το κόστος συναλλαγών.
- Τα οριζόντια δίκτυα λειτουργούν υπέρ της κοινωνικοποίησης της γνώσης και της τεχνογνωσίας.
- Συμβάλλουν στον εκδημοκρατισμό της πληροφορίας και της ενέργειας.
-

Κινητοποίηση των υλικών και ανθρώπινων πόρων

Ο συντονισμός του υποκειμένου της κοινωνικής επιχειρηματικότητας σε περιφερειακή και Ευρωπαϊκή κλίμακα, είναι αναγκαίος όρος για την κινητοποίηση τον ανενεργών υλικών και ανθρώπινων πόρων για την συμπληρωματική παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών.

Ο συντονισμός υπερβαίνει την αυθόρμητη τάση μιας μικρής κοινότητας και απαιτεί μία Makro επικοινωνία, οργάνωση και συνειδητότητα για το ρόλο της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην οικονομία. Απαιτεί συνειδητότητα για το υφιστάμενο κοινόκτητο χώρο, τα δημόσια αγαθά, και τις κοινωφελείς υπηρεσίες που δεν μπορούν να παρασχεθούν από τον ιδιωτικό τομέα. Απαιτεί συνειδητότητα για την ενότητα της κατακερματισμένης κοινωνίας πολιτών και κοινωνικών επιχειρήσεων ώστε να δημιουργηθούν θεσμοί στήριξης του τρίτου τομέα της οικονομίας.

Απαιτεί συνειδητότητα για το μετασχηματισμό των οργανώσεων της κοινωνίας πολιτών, μεταμορφώνοντας τα κινήματα διαμαρτυρίας στην οικολογία, στους καταναλωτές και ανθρωπιστικές οργανώσεις σε θεσμούς ανάπτυξης Κοινωνικής οικονομίας.

Γι΄ αυτόν τον μετασχηματισμό απαιτείται ειδικός προγραμματισμός σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης και διακυβέρνησης, με συγκεκριμένο προϋπολογισμό ώστε, να υπάρχει οργανωμένη παρέμβαση και επενδύσεις σε μία σειρά από κοινόκτητους πόρους που παραμένουν ανενεργοί. Όπως άγονες περιοχές και εκτάσεις που μπορούν μέσα από το συνεργατισμό με την τοπική αυτοδιοίκηση να αξιοποιηθούν για ανανεώσιμες πηγές ενέργειας με το οργανωτικό σχήμα των ενεργειακών κοινοτήτων.

Με τη Φύλαξη και αξιοποίηση των προϊόντων του δάσους από δασικούς συνεταιρισμούς. Με την κοινοτική αξιοποίηση των υδάτινων πόρων, σε τοπικό σε τοπική κλίμακα, με ταμιευτήρες νερού, για την ενέργεια και τον αγροδιατροφικό τομέα.

Με την αξιοποίηση σχολάζουσες δημόσιες και δημοτικές γαίες, για την προώθηση της κοινωνικά υποστηριζόμενης Γεωργίας, αλλά και για τη δημιουργία οικιστικών συνεταιρισμών. Για την λειτουργία θεματικών περιβαλλοντικών και πολιτιστικών πάρκων.

Προσφορά ανενεργών κτιρίων και δημόσιων Υποδομών, για τη λειτουργία συμπληρωματικών υπηρεσιών στο σύστημα υγείας και κοινωνικής φροντίδας. (κοινωνικά ιατρεία, Ιδρύματα και οικοτροφεία για άτομα με ειδικές ανάγκες και υπερήλικες).

Δημιουργία μόνιμων δομών στήριξης και συμβουλευτικής στις κοινωνικές επιχειρήσεις από τις περιφερειακές τους ενώσεις.

Δημιουργία σε Εθνική και Περιφερειακή κλίμακα ηλεκτρονικής πλατφόρμας επικοινωνίας και συμβουλευτικής για την κοινωνική οικονομία, αυτοδιαχειριζόμενη από τις περιφερειακές ενώσεις των κοινωνικών επιχειρήσεων.

Σε αυτή την ιστορική καμπή, κατά την οποία το συγκεντρωτικό επιχειρηματικό μοντέλο της ιδιωτικής επιχειρηματικότητας παρουσιάζει κενά στην πλήρη απασχόληση του εργατικού δυναμικού, είναι αναγκαίο να αναδειχθεί η τοπική κοινωνική επιχειρηματικότητα ως εναλλακτική καθώς, η εργασία είναι η μοναδική σταθερή αξία που εξασφαλίζει τα αγαθά βιοπορισμού σε όλους.

Το συνεργατικό πνεύμα και η ανταγωνιστικότητα

Σε χώρες που ο τρίτος τομέας της οικονομίας (συνεταιριστικών και κοινωνικών επιχειρήσεων) έχει θεσμική στήριξη υπάρχει σημαντική άνοδος της κοινωνικής οικονομίας και δημιουργία νέας απασχόλησης.

Οι χώρες αυτές αποδείχθηκαν και λιγότερο ευάλωτες στη γενικότερη οικονομική κρίση. Οι συνεταιριστικές τράπεζες τα αλληλοασφαλιστικά ταμεία και οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί έδωσαν το στίγμα της ανθεκτικότητας. Οι ενεργειακές κοινότητες είναι επίσης μια νέα πρακτική που δείχνει δυναμικά το μέλλον της κοινωνικής οικονομίας.

Η αγροδιατροφή με τη κοινωνικά υποστηριζόμενη γεωργία και οι κοινωνικές επιχειρήσεις στο τομέα υγείας και κοινωνικής μέριμνας δείχνουν την ποιοτική διαφορά. Στο τέλος-τέλος η κοινωνική οικονομία αναπληρώνει τα εισοδήματα που χάνονται από την συρρίκνωση της μισθωτής εργασίας. Δεν αναπληρώνει με την αύξηση των μισθών αλλά με την μείωση των τιμών στον συνεταιριζόμενο καταναλωτή για μια σειρά από προϊόντα και υπηρεσίες. Αυτή είναι μια ποιοτική διαφορά που έρχεται να καθορίζει το μέλλον

Παρά αυτές τις παγκόσμιες εξελίξεις σε σχέση με τον καπιταλισμό και τη μισθωτή εργασία το συνεργατικό πνεύμα είναι δραματικά μειοψηφικό για παράδειγμα στην Ελληνική κοινωνία. Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα μόλις το 9,5 % δηλώνει τη συνεργατικότητα ως επιλογή. Αντίθετα το 90% πιστεύει στην ανταγωνιστικότητα. Το 70% πιστεύει στην ελεύθερη αγορά. Το 65% επιλέγει τη μισθωτή εργασία για βιοπορισμό και το μεγαλύτερο κομμάτι από αυτό τη δημοσιοϋπαλληλική σχέση εργασίας.

Πλήρης παραλογισμός δηλαδή. Η Ελληνική κοινωνία κατά συντριπτική πλειοψηφία πιστεύει στην ελεύθερη αγορά και την ανταγωνιστικότητα, αλλά ταυτόχρονα αυτό που επιθυμεί είναι να γίνει δημόσιος υπάλληλος.

Υπάρχει, βέβαια η αιτιολογία του φαινομένου. Έτσι εκπαιδεύουν τον λαό τα μέσα μαζικής επικοινωνίας και ειδικά η τηλεόραση, με τον ίδιο τρόπο τον εκπαιδεύουν τα πανεπιστήμια τα οποία εκπαιδεύουν στα χρηματοοικονομικά (Οικονομία καζίνο) και τη μισθωτή εργασία

αλλά είναι ανύπαρκτη η εκπαίδευση στην πραγματική οικονομία και στη συνεργατική (συνεταιριστική) οικονομία.

Και βέβαια τα κόμματα με τις αλλοπρόσαλλές πολιτικές τους, που άλλα λένε για να πάρουν την εξουσία και άλλα κάνουν όταν την ασκούν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της τελευταίας δεκαετίας αντιμνημονιακή ρητορική της αντιπολίτευσης, τότε του Σαμαρά και του Τσίπρα, που όταν πήραν διαδοχικά την εξουσία έγιναν μνημονικότεροι του πρώτου και του δεύτερου μνημονίου.

Μέσα σ΄ αυτήν την πολιτική παραζάλη ο λαός υποκινούμενος από την τότε κυβέρνηση στο δημοψήφισμα, ψήφισε κατά 62% όχι στα μνημόνια, για να υπογράψει λίγες μέρες αργότερα η Κυβέρνηση Σύριζα τους πιο σκληρούς όρους μνημονίου για να παραμείνουμε στην Ευρώπη και τη συνέχιση της χρηματοδότησης.

Όλο αυτό το σκηνικό παρανοϊκής διαδικασίας, δικαιολογήθηκε, ως σκληρή διαπραγμάτευση που έφερε τελικά τα αντίθετα από τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα.

Το ωραίο μετά από όλα αυτά είναι ότι το πάθημα έγινε μάθημα και ο Ελληνικός λαός εκεί που αμφισβητούσε, πιστεύει τώρα κατά 67% στην προοπτική και στην ασφάλεια της Ενωμένης Ευρώπης. Τουλάχιστον έτσι θα μας έλθει και το νέο πακέτο στήριξης και αποκατάστασης από την υγειονομική κρίση.

Δεν ξεχνάμε όμως ότι μέσα σ΄ αυτήν την πορεία λαός για μια ακόμη φορά έγινε έρμαιο της ιδεολογικής ηγεμονίας και προπαγάνδας της καθεστωτικής αντίληψης ότι, η πρόοδος του οφείλεται αποκλειστικά στην ανταγωνιστικότητα και όχι στα συνεργατικά μοντέλα και τη συμμετοχική δημοκρατία.

Αυτό συμβαίνει ακόμη και τώρα στην Ελλάδα, την εποχή που καταρρέει το πρότυπο της νεοφιλελεύθερης αντίληψης και όλοι ακόμη και οι κεντροδεξιοί προστρέχουν στην κρατική πρόνοια και παρεμβατισμό για να αντιμετωπιστεί όχι μόνο η υγειονομική κρίση αλλά και η δραματική συρρίκνωση της μισθωτής εργασίας και των μικρών επιχειρήσεων.

Αυτό όμως είναι και το πρόβλημα της επόμενης μέρας. Η «θρησκεία» της ανταγωνιστικότητας μετά το τέλος της 2ης βιομηχανικής επανάστασης και στο μεταίχμιο της ψηφιακής εποχής δεν μπορεί να εξασφαλίσει εργασία και εισόδημα για όλους. Ο συνεργατισμός στην οικονομία παρά την χαμηλή δημοτικότητα είναι μια λύση που μπορεί να γίνει νέα συνθήκη για να αντιμετωπιστεί ο οικονομικός και κοινωνικός αποκλεισμός για τη βιωσιμότητα του συνολικού συστήματος ανάλογης σημασίας όπως είναι και η οικολογία.

Υπό αυτές τις συνθήκες, που φανερώνονται μπροστά μας που θα γίνουν πιο έντονα αισθητές μετά το τέλος της πανδημίας, πηγάζει η ανάγκη για την ανάπτυξη της μη κερδοσκοπικής επιχειρηματικότητας που ταυτίζεται με την κοινωνική οικονομία.

Θα ρωτήσει κανείς και γιατί οι μη κερδοσκοπικές επιχειρήσεις και οι συνεταιρισμοί θα είναι βιώσιμες εκεί που δεν μπορούν να είναι οι ιδιωτικές επιχειρήσεις. Μα ακριβώς γιατί δεν είναι κερδοσκοπικές αντέχουν στον ανταγωνισμό και γιατί μπορούν να προσφέρουν προϊόντα με λιγότερο κόστος για τα μέλη τους. Γιατί καταργούν σε μεγάλο βαθμό το κόστος της διαμεσολάβησης. Επειδή πολλές από τις ιδιωτικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις δεν αντέχουν στον ανταγωνισμό και κλείνουν. Επειδή αντίθετα οι μη κερδοσκοπικές στηρίζονται από συλλογικές οργανώσεις της κοινωνίας και συνθέτουν κοινωνικό κεφάλαιο. Επειδή οι ίδιοι χρήστες –καταναλωτές είναι και μέλη των κοινωνικών επιχειρήσεων και έχουν διπλό όφελος για να τις υπερασπίσουν. Αυτό συμβαίνει π.χ στις ενεργειακές κοινότητες, στον αγροδιατροφικό τομέα και στην περίθαλψη ειδικών ομάδων που χρειάζονται φροντίδα κ.τ.λ.

Με άλλα λόγια επειδή εμφανίζεται ξανά στην οικονομική ιστορία της ανθρωπότητας το φαινόμενο της παραγωκατανάλωσης όπως στη προβιομηχανική εποχή. Τότε που το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής είχε προορισμό την αυτοκατανάλωση μέσω της οικιακής οικονομίας.

Στην επανεμφάνιση της παραγωκατανάλωσης στην σημερινή εποχή μειώνεται η ζήτηση της μισθωτής εργασίας. Τη θέση της οικιακής οικονομίας παίρνει αναγκαστικά η κοινωνική οικονομία. Σε μια πιο εξελιγμένη οργανωτική μορφή. Τότε η παραγωκατανάλωση γινόταν αυθόρμητα τώρα μπορεί να γίνει μόνο με πολιτικό σχεδιασμό. Δεν έχουμε την αυταπάτη ότι οι εργαζόμενοι από την πλευρά τους θα εγκαταλείψουν την επιλογή της μισθωτής εργασίας που τους προσφέρει κάποια σιγουριά και λιγότερες ευθύνες, αλλά κάτω από την αδήριτη ανάγκη του νόμου της προσφοράς και της ζήτησης.

Οι αρχαίοι μας σοφοί έλεγαν ότι το πιο δυνατό είναι η ανάγκη που κυβερνάει τον κόσμο. Ωστόσο όταν μιλάμε εδώ για ανάγκη, δεν υποστηρίζουμε τους σιδερένιους νόμους της ιστορίας και τις νομοτέλειες. Μιλούμε για αυτά που έχουμε ορατά μπροστά μας τις τεχνολογικές εξελίξεις που επιδρούν στην εργασία αλλά και για πολιτική φιλοσοφία διαχείρισης των πραγμάτων. Οι νέες τεχνολογίες της σ᾽ ότι αφορά την εργασία είναι δίκοπο μαχαίρι. Μπορεί να δώσει φτερά στην οικονομία μπορεί αντίθετα με τη κακή της χρήση να επιταχύνει καταστροφές όπως έγινε στους μεγάλους πολέμους. Μπορεί να γίνει ευχή στα χέρια των πολλών για ειρηνικά έργα και κατάρα στα χέρια των ολίγων για κυριαρχία.

Είναι ζήτημα εξ άλλου συμμετοχής στην οικονομική δημοκρατία. Μπορεί σήμερα να προσφέρει την δυνατότητα για αφθονία υλικών και πνευματικών, όπως η τεχνολογία ενέργειας από την αφθονία του Ήλιου και μπορεί να φέρει μαζική αποξένωση από τις πηγές ζωής, στο νερό την ενέργεια και την εργασία. Γι᾽ αυτό σήμερα μπαίνει το δίλλημα Κοινωνική Οικονομία ή κοινωνική βαρβαρότητα. Ένα δίλλημα που αποτελεί τον άξονα μιας σύγχρονης προβληματικής στη πολιτική φιλοσοφία.